

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2022. – Т. 45. – С. 228-246
DOI: 10.31861/mhpi2022.45.228-246

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2022. – Volume. 45. – pp. 228-246
DOI: 10.31861/mhpi2022.45.228-246

УДК 82-09«1918-1919»

© Іван Монолатій¹

Синтетичні виміри потенціалу Західно-Української Народної Республіки

У статті проаналізовано специфіку синтетичних вимірів потенціалу держави на прикладі Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Автор дослідження припускає, що моделювання потенціалу ЗУНР дасть можливість сучасній історіографії Української революції 1914–1923 рр. з'ясувати морфологію сили держави через з'ясування природи політичної влади, можливостей функціонування державного організму, реалізації його стратегічних цілей тощо у її західноукраїнському сегменті. З'ясовані основні дослідницькі моделі західних вчених другої половини ХХ – початку ХХІ ст. щодо визначення сильних і слабких сторін потенціалу держави, зокрема у царині міжнародних відносин: Кліффорда Германа, Вільгельма Фукса, Рея Клайна і Ахмета Давутоглу. Потенціал ЗУНР розглядається також на підставі вивчення моделей гравітації, стратифікації й ескалації/деескалації, що дало змогу з'ясувати місце ЗУНР у системі міжнародних відносин і колективної безпеки початку ХХ ст., охарактеризувати баланс сил західноукраїнської державності. Встановлено, що модель гравітації у випадку дипломатії ЗУНР, зокрема у період її еміграційної доби, може лише почасти свідчити про певний культурний і/або ідеологічний вплив на баланс міжнародних відносин, а «гравітаційне поле» ЗУНР знаходилося саме у повоєнній Європі. Важливою ознакою стратифікаційної моделі визначений престиж ЗУНР на міжнародній арені, який став єдиним і спільним інтересом об'єднаної Української Народної Республіки. Модель ескалації/деескалації у реаліях ЗУНР свідчить, що ця українська держава і зовнішньополітична активність у системі координат тогочасних міжнародних відносинах містилася між двома точками – між абсолютним миром і абсолютною війною – у контексті польсько-української війни 1918–1919 рр. за Східну Галичину. На думку автора, найлогічнішою щодо уявленої моделі потенціалу ЗУНР, була ескалація з точки зору сильнішої сторони (поляки), зокрема з огляду на ескалацію озброєння. Вона виступала за умов несиметричної нерівноваги: слабша сторона (українці) переносили «важкість» ескалації на ідеологічні та морально-світоглядні проблеми.

Ключові слова: потенціал держави, моделювання, баланс сил, дипломатія, Західно-Українська Народна Республіка.

Synthetic Dimensions of the Potential of the Western Ukrainian People's Republic

The article analyzes the specifics of synthetic measurements of state potential on the example of the Western Ukrainian People's Republic (WUPR). The author of the study suggests that modeling the potential of the Western Ukrainian People's Republic will enable modern historiography of the Ukrainian Revolution of 1914–1923 to elucidate the morphology of state power by elucidating the nature of political power, the functioning of the state body, its strategic goals, etc. in its western Ukrainian segment. The main research models of Western scientists of the second half of the 20 – early 21st centuries are clarified on identifying the strengths and weaknesses of the state's potential, in particular in the field of international relations: Clifford Herman, Wilhelm Fucks, Ray Klein and Ahmet Davutoğlu. The potential of the WUPR is also considered on the basis of studying the models of gravity, stratification and escalation / de-escalation, which made it possible to clarify the WUPR's place in the system of international relations and collective security of the early 20th century. It is established that the model of gravity in the case of Western Ukraine diplomacy, in particular during its emigration period, can only partially indicate a certain cultural and / or ideological influence on the balance of

¹ Доктор політичних наук, професор кафедри політології, Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, Україна. E-mail: ivan.monolatii@pnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-8963-774X>.

international relations, and the “gravitational field” of Western Ukraine was in postwar Europe. An important feature of the stratification model is the prestige of the WUPR in the international arena, which has become the only and common interest of the united Ukrainian People’s Republic. The model of escalation / de-escalation in the realities of Western Ukraine shows that this Ukrainian state and foreign policy activity in the coordinate system of contemporary international relations was located between two points – between absolute peace and absolute war – in the context of the Polish-Ukrainian war of 1918–1919 for Eastern Galicia. According to the author, the most logical in relation to the imagined model of the potential of the WUPR was the escalation from the point of view of the stronger side (Poles), in particular in view of the escalation of armaments. It acted in conditions of asymmetric imbalance: the weaker side (Ukrainians) shifted the “difficulty” of escalation to ideological and moral-ideological problems.

Keywords: potential of the state, modeling, balance of power, diplomacy, Western Ukrainian People’s Republic.

Постановка наукової проблеми та її значення. Потенціал держави є центральним елементом будівництва новітньої української державності. Не випадково виданий український історіософ В’ячеслав Липинський у *Листах до Братів-Хліборобів*, у вступному слові для «читачів з ворожих таборів» стверджував: «Що з того, що в ім’я здобуття Держави, він (В. Липинський. – І. М.) панів кликав до національної єдності з народом і його представниками – інтелігентами, а інтелігентів – до піддержування українських державників панів, без яких Держави Української здобути неможливо. Більшість панів відповідала: “варвар український шанує тільки силу (курсив мій. – І. М.). Сепаратизм нас позбавить сили. Силу нам дає піддержка московської чи варшавської метрополії. Коли ми з ними в боротьбу за незалежність нашої Батьківщини вступимо, інтелігенти українські, не дивлячись на наше українство, підіймуть проти нас народ тому, що ми будемо слабші ніж ці, що Москви чи Варшави держаться”»².

Оскільки метою будь-якої держави є існування і розвиток, що у підсумку стають максималізацією її сили, оцінка місця і ролі країни на геополітичній шахівниці завжди матиме практичний вимір, адже йтиметься про перевірку найважливіших моделей вимірювання сили держави. Саме остання, як політична інституція й головний політичний актор, мусить володіти необхідним для її функціонування набором засобів, застосовувати відповідну стратегію розвитку, що її науковці нині називають потенціалом, силою, енергією чи владою. Відтак сила держави або її різноманітні прояви сьогодні стали предметом зацікавлення соціології, культурної антропології, психології, історії, геополітики і політичної науки, адже сила держави ґрунтується довкола трьох чинників – політичного, військового й економічного.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремим аспектам проблеми потенціалу Західно-Української Народної Республіки (далі – ЗУНР) присвячені публікації автора цієї статті, зокрема з’ясування вибраних питань потенціалу, безпеки і дипломатії держави, зокрема систематизовано окремі положення в окремій онлайн публікації на сайті *Historians.in.ua*³. Однак поза увагою залишалися питання моделювання міжнародного балансу сил, які дозволили з’ясувати синтетичний вимір потенціалу ЗУНР.

Мета статті. З огляду на сучасні інтерпретації подій Української революції 1914–1923 рр. актуальним є з’ясування, на підставі сучасних західних моделей вимірювання потенціалу держави, зокрема можливостей застосування у історико-політологічних студіях щодо українських державних утворень початку ХХ ст. моделей гравітації, стратифікації й ескалації/деескалації. Автор переконаний, що сучасну історіографію не може влаштувати теза Михайла Лозинського, висловлена ним 1922 р., що «проти змагання Галичини до незалежності і злуки з Великою Україною виступила Польща. Так стали проти себе до війни дві сили: Польща й Галичина. Вистане порівнати територію, населенє, матеріальні засоби (курсив мій. – І. М.), можливість зв’язків зі світом у сих двох сил, а про кінцевий вислід війни між ними не могло бути сумніву:

² Липинський, В. (1954). *Листи до Братів-Хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Писані 1919–1926 р.* Нью-Йорк – Іорк, с. VII.

³ Монолатій, І. (2020). *Сила ЗУНР: вибрані питання потенціалу, безпеки і дипломатії держави*, Івано-Франківськ, с. 7–73; Монолатій І. Потенціал ЗУНР: виміряти не можна моделювати? <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2693-ivan-monolatiy-taksonimiya-sili-potentsiyalu-zakhidnoukrajinskoji-narodnoji-respubliki-5-potentsiyal-zunr-vimiryati-ne-mozhna-modelyuvati> Дата звертання: 28.01.2022 р.

Галичина мусіла улягти»⁴. Для цього пропонуємо свої міркування щодо спроби вимірювання і/або моделювання потенціалу ЗУНР через використання формальних моделей та конкретних емпіричних (експериментальних) досліджень західних вчених. Щоправда, при цьому мусимо, по-перше, пам'ятати тезу В. Липинського, котрий стверджував, що «в приложені до реального життя (яке завжди далеко від абсолюту), в ці алгебраїчні знаки, в ці ідеї, повязані в більше або менше логічно вірні (але завжди абсолютні) формули, вкладаються зовсім інші реальні величини»⁵. А, по-друге, як застерігав 1920 р. Микола Чубатий, «такий перегляд потрібний, щоби ми могли тепер безсторонно осудити вартість сеї будівлі (ЗУНР. – *I. М.*), працю наших рук, приглянутися, в якім углі була вона найслабша, чого у нас бракувало, а чого було подостатком, та чи браки походили з нашої вини, чи ні, й витягнути науку на будуче»⁶.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання вимірювання власних сил для будь-якої держави має свою історію, початки якої криються в стародавніх часах. Вже у Новому заповіті зустрічаємо рядки: «Або який цар, ідучи війною проти іншого (царя), не сяде перш за все та не роздумає, чи може з десятьма тисячами стати проти того, хто йде з двадцятьма тисячами проти нього?» (Єв. Лук. 14:31; пер. о. Івана Хоменка). Однак про «невизначений характер могутності» вже у наш час попереджав видатний французький соціолог Реймон Арон: «Якщо держави прагнуть бути великими, аби досягти цілковитої безпеки, вони є жертвами химерної ілюзії [...]»⁷. А далі вже й український вчений-міжнародник Анатоль Камінський переконував: «А йдеться власне про коженденну боротьбу [...] треба боротися з окупантом за кожну українську людину, кожне українське слово і кожний квадратний метр української території! [...] позитивну відповідь дає нам якраз той же самий національний потенціал народу в усіх його вимірах, не обмежених лише до статистичних даних. Бо треба пам'ятати, що *сама статистика в її чисто математичному виразі ще не дає повного, цілісного образу національного потенціалу* (курсив мій. – *I. М.*)»⁸.

Саме тому відразу зауважмо: натепер існуючі підходи (методи і техніки) вимірювання потенціалу держави, у випадку дослідження сили ЗУНР, будуть обмежені як формальними показниками, так і відсутністю окремих чинників, які є необхідними для такого моделювання, позаяк їх просто тоді не було, або вони не є цілком достовірними для наукового аналізу.

Це означає, якщо візьмемо на озброєння тезу американського вченого Клауса Кнорра, котру він оприлюднив 1970-го, що «немає ані теоретичного путівника, ані емпіричної апаратури для вимірювання і порівняння, або передбачення сили [...] держави»⁹, то будь-які спроби експериментального вимірювання сили ЗУНР наштовхуватимуться на суттєві огріхи і будуть уявними. Адже тут в пригоді є міркування іншого американського науковця Деніела Пеппа, що «вимірювання сили є більшою мірою мистецтвом, аніж наукою [...] Силу можна виміряти лише тоді, коли її же використали»¹⁰. Щоправда, аби вимірювання сили держави не було своєрідним фетишем квантитативних досліджень, який може спровокувати знецінення держави як політичного інституту, варто з'ясувати можливості й обмеження окремих сучасних моделей, адже вони можуть виконувати абстрактну і символічну роль одночасно¹¹.

Проаналізуємо досліджувану проблему за допомогою кількох моделей щодо вимірювання потенціалу держави, запропонованих західними вченими, зваживши на їх сильні і слабкі сторони у дослідженні потенціалу ЗУНР.

⁴ Лозинський, М. (1922), *Галичина в рр. 1918–1920*. Відень, с. 218.

⁵ Липинський В. (1954), *Листи до Братів-Хліборобів*. С. 355.

⁶ Чубатий, М. (1987), *Державний лад на Західній Області Української Народньої Республіки. У пошуках історичної правди*. Збірник на пошану Миколи Чубатого 1889–1975. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, с. 3.

⁷ Арон, Р. (2000), *Мир і війна між націями*; пер. з фр. В. Шовкун, З. Борисюк, Г. Філіпчук. Київ, с. 88.

⁸ Камінський, А. (1977), *До перспектив нашої політики*. Б. м. в, с. 51, 52.

⁹ Knorr, K. (1970), *Military Power and Potential*. Lexington, MA, p. 22.

¹⁰ Papp, D. S. (1984), *Contemporary International Relations. Framework for Understanding*. London – New York, p. 317.

¹¹ Morton R. B. (1999), *Methods and Models. A Guide to the Empirical Analyses of Formal Models in Political Science*. Cambridge, p. 36.

Завдяки моделі, запропонованій 1958-го американським вченим Кліффордом Германом¹², можна виокремити усі найважливіші чинники сили сучасної держави: *військовий* (ядерна зброя і/або Збройні сили), *економічний* (промисловість і населення) і *географічний* (територія). Згідно із нею сила держави рівнозначна матеріальному потенціалові, однак важливу роль тут відіграє й ядерна зброя (держави, що нею володіє, отримує, щонайменше, 2 бали, а та, що її не має – 1 бал). Поза тим, що сьогодні ця модель вже застаріла з методологічної точки зору, вона має чіткий математичний вимір:

$$G = N (L + P + I + M)$$

де:

G – сила/потенціал держави (*national power*); N – ядерний потенціал (*nuclear capability*);

L – площа (*land*); P – населення (*population*); I – промислова база (*industrial base*);

M – військовий потенціал (*military size*).

Тож якщо візьмемо цю модель за основу сили ЗУНР, побачимо, що західноукраїнська держава могла б опинитися, найімовірніше, в категорії сили IV (найнижчого) рівня, згідно з моделлю К. Германа: 1) ядерним потенціалом вона не володіла, позаяк тоді його не було; 2) її територія¹³ мала б становити 80 143 тис. км² з населенням понад 6,2 млн. осіб; 3) промислова база фактично була відсутня; 4) військовий потенціал міг коливатися у межах 110–125 тис. старшин і вояків¹⁴.

Тож можна припустити, що в цьому випадку, ані площа держави, ані чисельність населення, якщо порівняти їх з такими ж показниками тогочасних середніх і малих країн Європи, не мали принципового значення для потенціалу ЗУНР (адже, за відсутності війни і зовнішньої агресії, подібні за площею-населенням країни успішно долали свій державний шлях).

Натомість украї важливим був потенціал військовий, котрий, як показують підрахунки Л. Шанковського, спочатку подекуди дорівнював, а то й перевищував ворожий: якщо 13 лютого 1919 р. польська армія нараховувала 156,057 осіб у «харчовому стані» і 56,753 – у «бойовому стані», то у березні 1919 р. Галицька Армія (ГА) мала 120 тис. вояків «харчового стану» (плюс 6 тис. старшин) і 65 тис. вояків «бойового стану» (плюс 4 тис. старшин)¹⁵. Однак станом на червень 1919 р. ситуація різко змінилася: ГА налічувала лише 25 тис. (!) вояків «бойового стану» (плюс 829 старшин) (разом = 25,829 осіб) і, тоді як польська армія 20 червня 1919 р. – 278 772 особи «харчового стану» і 154 560 осіб «бойового стану» (разом = 433 332 особи)¹⁶. Це, фактично, означало майже 17-ти (!) кратну перевагу військового потенціалу противника, не кажучи ще й про чисельність озброєння.

Про причини такого стану речей говорити немає сенсу, адже сьогодні вони загальновідомі. Відтак, дещо перефразувавши А. Камінського у його розумінні «ворожого потенціалу», можна припустити, що центральним питанням у визначенні потенціалу ЗУНР було «кожночасне» стратегічне планування, з його кривими із поворотами, зворотами, перестановками, міні-поворотами¹⁷. Його, вочевидь, просто не було.

Прогностичний вимір має модель німецького фізика Вільгельма Фукса, який у 1960-х і 1970-х запропонував свої формули обрахунку сили держави. Найперше він розглядав силу політичну (*politische Macht*) і силу економічну (*Wirtschaftsmacht*)¹⁸, а по-друге – військовий потенціал (*militärische Potential*), воєнну силу (*militärische Macht*), економічно-мілітарну силу (*wirtschaftlich-militärische Macht*) чи економічні можливості (*wirtschaftliche Potenz*) держави¹⁹.

Поза цим модель В. Фукса є цілковито операційною, адже йдеться про обрахунок потенціальної (віртуальної) сили держави за умови наявності трьох складових: кількості населення,

¹² German, F. C. (1960), A Tentative Evaluation of World Power. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 4 (issue 1), p. 138–144.

¹³ Монолатій, І., Великочий, В., Лисенко, О. (2021), Територія ЗУНР. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 4 (Т–Я). Івано-Франківськ, с. 36–41.

¹⁴ Шанковський, Л. (1974), *Українська Галицька Армія. Воєнно-історична студія*. Вінніпег, с. 24.

¹⁵ Там само, с. 24, табл. 3; с. 30.

¹⁶ Там само, с. 30.

¹⁷ Камінський, А. (1977), вказ. пр., с. 74.

¹⁸ Fucks, W. (1965), *Formeln zur Macht, Prognosen über Völker*, Wirtschaft, Potentiale. Stuttgart, S. 11.

¹⁹ Fucks, W. (1978), *Mächte von Morgen. Kraftfelder, Tendenzen, Konsequenzen*. Stuttgart, S. 77.

виробництва сталі і енергії. Зауважуючи, що формула обчислення сили держави мусить залежати від певного історичного періоду, вчений стверджував, що результат його пропозиції цілком реально обчислити упродовж двох – трьох поколінь²⁰ (між тим, ЗУНР такого «привілею» не мала).

Модель В. Фукса має такий математичний вимір:

$$M = \frac{Ms + Me}{2}$$

при чому: $M_s = L^{1/3} \times E$; $M_e = L^{1/3} \times S$

де:

M – синтетичний показник сили; M_e – частковий показник кількості населення і виробітку енергії; M_s – частковий показник кількості населення і виробництва сталі; L – кількість населення; E – виробництво енергії; S – виробництво сталі.

Позаяк сталі ЗУНР не мала і не продукувала, зрозуміло, що цей «дефіцитний» ресурс був недосяжним для української держави галичан. Замінити його могла нафта, однак влада ЗУНР так і не змогла взяти під контроль нафтовидобуток, хоч і заборонила вивезення нафти-сирівцю за кордон²¹. Першопричину цього можна пояснити зокрема й тим, що в інформаційній війні проти ЗУНР використовувалася теза польської сторони, що, мовляв, уряд ЗУНР сформований з більшовиків, які відкидають приватну власність і націоналізують нафтові родовища²², котрі належали іноземному капіталу. Щоправда в урядовому рефераті «Нафтовий промисел у Східній Галичині» (1921) стверджували: «ціла суспільність Східньої Галичини розуміє вагу і значіння розвитку нафтового промислу в своїм краю, вона ставиться до нього прихильно, бо бачить в ньому власний хосен. Властители нафтових теренів переважно Українці радо віддадуть їх чужим капіталістам [...]»²³. Однак слід пам'ятати, що в обмін на нафту уряд ЗУНР у 1919 р. домовлявся з Угорщиною про закупівлю 6 вагонів паперу, а також зброї та амуніції (4 вагони амуніції взамін 40 цистерн нафти)²⁴.

Оцінки таких операцій сучасниками доволі різкі, адже йшлося й про корупцію. Українець Мирослав Ірчан (спр. Андрій Баб'юк) писав: «Чехи і Мадяри потребують нафти і пропонують в обмін зброю та військо одіння. Але секретаріят не може згодитися на 5 цистерн більше, як хочуть купці. І діється так: Мадяри і Чехи обходяться без нафти, на фронті під Львовом військо мерзне в літніх блузочках та обвитих в онучі ногах, а Борислав перестає працювати, бо немає куди дівати нафту. [...] Нафтою торгують і націонал-демократи і соціал-демократи. Смердить нафтою від державних комісарів, їх секретарів, коханок, Жидів-покупців і державних установ. Декрет про заборону вивозу (нафти. – І. М.) в кишені, а цілі потяги спокійно переїздять за кордон. Рявкують автомобілі, шумить вино і вмирає на фронті гола-боса армія. Поезія контрастів і прокляття бідного племені нашого»²⁵.

А єврей Соломон Гольдельман про це так згадував: «Галичане мають в торгівлі дуже мало досвіду, особливо в торгівлі з закордоном, а проте правительство “принципово” продає нафту і закупає закордонні речі “власними” заходами, поминаючи жидівських посередників. А що за тим “власним національним гандлем” природно стоять Жиди, бо просто без них технічно “свої” не знають як ту операцію переводити. Державі ця “націоналізація” (не большевицька!..) обходиться в грубий гріш. Бо мають заробити не тільки Жиди, а ще “власні сили” і т. ч. утворюється подвійне посередництво»²⁶. І хоча нафта була таким собі обмінним ресурсом ЗУНР,

²⁰ Fucks, W. (1978), вказ. пр., S. 128.

²¹ Кугутяк, М., Литвин, М. (2019), Західно-Українська Народна Республіка. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 2 (З–О), Івано-Франківськ, с. 61.

²² Вітенко, М. (2019), Інформаційна війна проти Західно-Української Народної Республіки. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 2 (З–О), Івано-Франківськ, с. 121.

²³ (упор.) Карпенко, Ю. (2005), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 3, Кн. 1, Івано-Франківськ, с. 415, док. № 178.

²⁴ (упор.) Карпенко, О. (2009), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 1, Івано-Франківськ, с. 71, док. № 18; с. 166, док. № 47.

²⁵ М. Ірчан, (1925), *В бурянах. Спомини з громадянської війни на Україні*. Часть друга. Торонто, с. 167–168.

²⁶ Гольдельман, С. (1921), *Листи жидівського соціал-демократа про Україну. Матеріали до історії українсько-жидівських відносин за час революції*. Відень, с. 28.

вже у серпні того ж року голова Міжнародного комітету по захисту нафтових інтересів Великої Британії, Франції, Бельгії і союзників у Галичині Чарльз Перкінз телеграфував до Паризької мирної конференції (ПМК) щодо прав західних власників на «східногалицьку» нафту²⁷.

Стосовно ж виробництва енергії, зокрема електричної – тут інформації просто не буде. Однак відомо, що станом на 1920 р. на території вже колишньої ЗУНР випродукували 500 млн м³ природного газу, що його використовували для опалювання котлів, для роботи газових моторів, а також освітлення і ogrівання²⁸.

Поза тим, що модель В. Фукса критикували від початків її використання, зокрема через штучний, потенціалотворчий характер сталі (значення якої наприкінці ХХ ст. суттєво знизилася), її головна ідея – прогнозування міжнародного укладу сил. Адже у час, коли вчений запропонував свою модель відбувалося суперництво між США і СРСР, а тому найбільшу силу мали і вони, і їх союзники – Китай, Індія, Японія, адже володіли значним потенціалом сталі чи енергоносіїв, мали великі за обсягом території з великою кількістю населення.

Погодьмося, що ані ЗУНР, ані її суперниця – відновлена Польська республіка, такими ресурсами не володіли. А що і ЗУНР, і Друга Річпосполита суперничали, фактично, на арені одного з багатьох східноєвропейських регіонів, та й ще в умовах війни, а їм катастрофічно бракувало сталі і енергоносіїв, будь-які висновки про силу держави тут будуть вкотре ефемерними. У пригоді стане думка Р. Арона, що зводиться до проблеми організації сили держави під час війни: одні мали б працювати на потреби війни в солдатській уніформі, другі – на фабриках, а треті – на полях, а четверті – усіма керувати²⁹. Тож у випадку ЗУНР працювали лише перші і четверті, майже не працювали треті.

У 1975 р. американський дослідник Рей Клайн запропонував, а 1977 р. розширив свої міркування про те, як можна виміряти силу держави, з'ясувавши її національну стратегію³⁰. Модель Р. Клайна увиразнює силу, яку використовує держава на міжнародній арені. Її формулу можна записати таким чином:

$$P_p = (C + E + M) \times (S + W)$$

де:

P_p – сила (сприйняття) держави (*perceived power*); C – критична маса (населення і територія) (*critical mass – population and territory*); E – економічний потенціал (*economic capability*);

M – воєнний потенціал (*military capability*); S – стратегія держави (*strategic purpose*);

W – воля до реалізації стратегії держави (*will to pursue national strategy*).

Як бачимо, перша частина ($C+E+M$) відповідають поняттям економічного і воєнного потенціалів, а друга – ($S+W$) – вказує на можливість їх практичного застосування, що, у підсумку, мало б дати оцінку тій ролі, яку держава могла б відігравати на міжнародній арені (стратегія і воля до її реалізації оцінюються експертами). Модель Р. Клайна передбачає, що усі складові формули оцінюються балами, при чому від мінімального до максимального, а чинники S і W можуть набрати від 0 до 1 бала кожний. Власне ця обставина цілком утруднює дослідникам оцінку національної стратегії і волі її реалізації – сам Р. Клайн не надто переймався цією частиною своєї формули, адже йому йшлося передусім про держави з уже виробленою стратегією³¹.

Тож, якщо і далі будемо шукати обґрунтування стратегії ЗУНР (що й надалі є значущою проблемою для істориків), то виявиться, що її уряд найперше керувався «партикулярними галицькими інтересами, без уваги на стратегію загальноукраїнської боротьби»³². А от з протоколу Політичної наради в Українській Дипломатичній Місії у Варшаві від 2 грудня 1919 р. відомо, що її учасники заявляли, що «самими Галичанами віднято право говорити про Галичину, як про нерозривну частину Соборної України. [...] Уряд Галицький не лічився ніколи з інтересами Придніпрянщини і в момент для нас найбільш сприятливий, зрадив і тим цілковито розірвав

²⁷ (упор.) Карпенко, О. (2009), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 1, Івано-Франківськ, с. 679, док. № 146.

²⁸ (упор.) Карпенко, О. (2005), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 3, Кн. 1, Івано-Франківськ, с. 407, док. № 178.

²⁹ Арон, Р. (2000), Вказ. пр., с. 81.

³⁰ Cline, R. S. (1977), *World Power Assessment 1977. A Calculus of Strategic Drift*. Boulder, Col., p. 6.

³¹ Cline, R. S. (1980), *World Power Trends and US Foreign Policy for the 1980s*. Boulder, Col., p. 54.

³² Шанковський, Л. (1974), вказ. пр., с. 63.

єдність Галичини та Придніпрянщини у зовнішній політиці. Але може так воно і треба»³³. Інший учасник наради резюмував: «Наци “хуторянські” дипломати, які думали о совісті й чести на Парижському ярмаркові тріумфуючої Антанти, справу Галицької України мусіли програсти»³⁴. (Пригадується тут знаменита сентенція Р. Арона, що «дипломатія, позбавлена засобів економічного або політичного тиску, дипломатія, яка не вдається до символічного або потаємного насильства, перетворюється на чистої води вмовляння»³⁵).

Відтак на підставі моделі Р. Клайна, попри те, що її формула містить чимало змінних – просторово-демографічні, мілітарні, стратегічні (політичні) і вольові чинники, не можливо вповні обчислити силу ЗУНР. Складність не лише у двоякості, а відтак – відцентровості, з огляду, передусім, на зовнішні фактори, стратегії цієї держави (яку можна було б оцінити в 0 балів), а й низького порогу показників економічного потенціалу, зокрема товарообігу експорту. Знову ж таки класична праця Р. Арона дає відповідь на моє запитання про (не)можливість використання моделі Клайна у частині (з)розуміння стратегії ЗУНР і волі до її реалізації: «державні діячі [...] діють однаково за однакових обставин і що партіям слід би, якби вони вміли мислити не менш раціонально, аніж людина-дипломат (курсив Р. Арона. – *І. М.*), однаково оцінювати національний інтерес»³⁶.

Турецький дипломат і політолог Ахмет Давутоглу в 2001 р. представив свою дослідницьку модель, використання якої створює передумови для з'ясування геополітичної і гео економічної сили держави³⁷. Формула цієї моделі є такою:

$$G = (t + c + n + k) \times (ek + tk + ak) \times SZ \times SP \times SI$$

де:

G – показник геополітичного і гео економічного потенціалу; t – історія; c – географія;

n – населення (громадяни); k – культура; ek – економічний потенціал;

tk – технічний потенціал; ak – воєнний потенціал; SZ – стратегічна думка (візія і концепція);

SP – стратегічне планування; SI – політична воля.

В цій моделі різняться чинники *сталі* і *змінні*. До *перших* зараховують культуру (k) нації у широкому розумінні, її здатність до змін і продукування нових цінностей. Згідно з моделлю Давутоглу, в рамках певного простору (географія) (c) і в певний період (історія) (t), саме культура є найбільш значущим елементом, що об'єднує населення (n), таким чином окреслюючи потенціал держави – геополітичний і гео економічний. До *других* відносять економічний, технічний і воєнний потенціал (ek, tk, ak), показники якого можуть змінюватися під впливом якісних змін у країні. Три елементи (SZ, SP, SI), що мають «ефект множення» (стратегічна думка, стратегічне планування і політична воля) вимагають історичного і національного самоусвідомлення, «геополітичної» належності, професіоналізму і внормованих традицій організації держави, свободи у прийнятті рішень і конкретних знань.

Скоріш за все модель А. Давутоглу має суб'єктивний характер, а тому нижче в Табл. 1 подані обрахунки для ЗУНР слід трактувати як приклад дослідження сили держави (для порівняння вказую сучасну Туреччину – на підставі обрахунків Кенана Асланлі³⁸.

Таблиця 1

Потенціал держави (модель Давутоглу)

Країна	Чинники* сталі				Чинники змінні			SZ	SP	SI	G
	t	c	n	k	ek	tk	ak				
Туреччина	3	3	2	3	2	3	3	3	2	2	26
ЗУНР	3	2	2	3	1	1	2	1	1	1	17

*1 – значення чинника низьке; 2 – значення чинника середнє; 3 – значення чинника високе.

³³ Діяльність УНР 1920–1930 років минулого сторіччя в архівних документах розвідки, (2019). (Частина І). Київ, с. 137, док. № 39.

³⁴ Там само, с. 138, док. № 39.

³⁵ Арон, Р. (2000), Вказ. пр., с. 80.

³⁶ Там само, с. 108.

³⁷ Davutoğlu, A. (2001), *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu*. Istanbul, b. 58.

³⁸ Aslanli, K. (2009), Geopolitical and Human Factor, <https://www.turansam.org/makale.php?id=859> Дата звертання: 28.01.2022 р.

Як бачимо, модель А. Давутоглу скоріш за все і несподівано для самого автора цієї розвідки, присвяченої таксонімії сили ЗУНР, найбільше, як би сказали на Галичині, пасує для розуміння дилеми «виміряти не можна моделювати».

Виявляється, що історія і культура – саме ті *сталі чинники*, котрі мали найбільший вплив на потенціал ЗУНР. Саме тому з погляду класичної праці Ентоні Д. Сміта про культурні основи націй, ЗУНР можна було б зарахувати до держав з «альтернативними долями»³⁹, адже вона та-кож, як і ті, що їх згадує цей західний авторитет, засновувалася її творцями на заповіті ідеалів етнічної обраності та певної місії (злука з УНР?), пропонувала певні альтернативи світському національному рухові (при одночасному великому впливові церкви), що їх бралися накреслювати консервативно-ліберальні, а найбільше радикально-соціалістичні еліти. Саме тому про формування громадянсько-республіканської нації як моделі політичної спільноти у ЗУНР, в принципі, не йшлося. Тож культура, яка й стала державотворчим чинником, у цьому випадку, маючи високий ступінь потенціалу, відразу прогнала, адже малоімовірно, що випродукувала нові, конче потрібні для будівництва держави, цінності. Вони зокрема мали б лягти в основу організації політичної системи.

Малоімовірними були *чинники змінні*, зокрема економічний і технічний потенціал, а от воєнний, попри усі негаразди, мав скоріш за все, середнє значення. Тому-то й усі «елементи множення» потенціалу ЗУНР мають низький показник, адже й далі не можна стверджувати, що тріада: 1) стратегічна думка; 2) стратегічне планування; 3) політична воля, могли б тішитися, з огляду на внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, логічністю і впорядкованістю.

У контексті вивчення можливостей моделювання потенціалу ЗУНР слід спробувати оцінити й баланс сил, характерний, насамперед, для політиків, котрі репрезентували західноукраїнську державність 1918–1923 рр. Таке завдання, якщо використовуватимемо формальні методи досліджень царини міжнародних відносин, а ще й користуватимемося синтетичними вимірами сили держави – буде завданням не з легким, або й цілком контрверсійним.

Наріжним каменем тут завжди буде проблема ідентифікації і оцінки міжнародного балансу сил, позаяк його можна розглядати на підставі різних критеріїв. Однак слід пам'ятати, що вже аксіомою стала думка Р. Арона, що баланс сил – це найважливіший чинник будь-якої міжнародної системи. А що «баланс сил», «взаємини сил», «реляції сил», завжди пригадуватимуть до-теперішні визначення міжнародної системи, складниками якої є держави, нації, міжнародні інституції, цю проблему можна розглядати цілісно (синтетично) або частково (з позицій секторальних стратегій). Щоправда саме синтетичний підхід уможлиблює спроби порівняльної характеристики у царині міжнародних відносин, адже головною перевагою тут буде можливість підтвердження або заперечення детермінант стратегії держав, спрямовані на їх безпеку і розвиток. До того ж синтетичним підходом можна послуговуватися незалежно від структури чинників сили (потенціалу) учасників політичного процесу.

Відтак науковий інтерес становлять моделі гравітації, стратифікації й ескалації/деескалації, використання яких може дати цілком несподівані для традиційної історіографії Української революції 1914–1923 рр. відповіді.

Зазвичай моделі гравітації (похідні від закону гравітації Сера Ісаака Ньютона) використовуються у дослідженнях соціально-економічних чи демографічних процесів, однак ними охоче послуговуються й дослідники міжнародних відносин, зокрема стосовно опису міграційних процесів, «притягування» держав і/або міст, величини перевезень тощо. Натепер найвідоміші студії з цієї царини належать американським дослідникам Кінгслі Е. Гейнсові та А. Стюарту Фотерінгему⁴⁰. Зокрема використання моделі гравітації уможлиблює, по-перше, опис залежностей явищ масового характеру в просторовому аспекті; по-друге, виокремлення однорідних територій; по-третє, визначення чинників, які детермінують розмір взаємодії. Інколи, застосовуючи цю модель, можна говорити й про культурну відстань в політичних взаєминах.

³⁹ Сміт, Е. Д. (2010), *Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка*; пер. з англ. П. Таращук. Київ, с. 233–234.

⁴⁰ Haynes, K. E., & Fotheringham, A. S. (1985). *Gravity and Spatial Interaction Models*. Reprint. Edited by Grant Ian Thrall. WVU Research Repository, 2020. <https://researchrepository.wvu.edu/rri-web-book/16/> Дата звертання: 28.01.2022 р.

Вагомим прикладом використання моделі гравітації є дослідження дипломатичних контактів між державами у глобальній системі, зокрема йдеться про підрахунок дипломатичних стосунків і кількості дипломатів на місцях. Вперше таку ідею, з огляду на модель гравітації, висловили американські вчені Імам М. Ксіералі та Лінь Лю⁴¹. Їхня гіпотеза – міра політичних інтеракцій відповідатиме кількості дипломатичного персоналу, який одна країна висилатиме до другої.

На думку американських вчених, це означатиме, що кількість дипломатів певної країни, що її вона висилатиме до США, буде зростати одночасно зі зростанням її сили; тож, коли дистанція (фізична, політична, культурна) зменшуватиметься, взаємні контакти лише збільшуватимуться. Цікаво, що географічну відстань між державами згадані вище автори не вважають важливим чинником, який впливає на розміри дипломатичних місій (як і кількість населення), а також стверджують, що держави по-іншому реагують на країни-сусідки, а по-іншому – щодо «далеких» від них держав. Одночасно значний вплив на інтеракції й далі матиме територія держави, що висилає своїх диппредставників⁴².

А як у випадку з дипломатією ЗУНР? Адже, як виснував свого часу Василь Кучабський про катастрофу 1919 року, «Жодна політична проникливість, жодна дипломатична спритність (курсив мій. – І. М.), жодна військова відвага не могли більше сприяти заснуванню та утвердженню Української держави, вони лише на кілька місяців відтягували невідворотний крах українців та водночас дозволяли зберегти більшою чи меншою мірою ознаки гідності»⁴³. Саме тому «західноукраїнську дипломатичну діяльність» із «нечисленними меморандумами та нотами до Антанти», цей сучасник досліджуваних нами подій називав «безрезультативною тяганиною, що не варта детального опису»⁴⁴.

Фактичний «європейський» вектор функціонування дипломатії ЗУНР⁴⁵, засвідчила діяльність представництв ЗУНР у Парижі, Берліні, Празі⁴⁶. Документально засвідчені діяльність делегацій (інші назви – дипломатична місія, надзвичайна дипломатична місія, посольство) ЗУНР у Варшаві⁴⁷, Празі⁴⁸, Берліні⁴⁹, Відні⁵⁰, Парижі⁵¹, Римі⁵², Лондоні⁵³, Вашингтоні⁵⁴; представницт-

⁴¹ See: Imam M. Xierali & Lin Liu, (2006), The Effect of Power and Space on Foreign Diplomatic Presence in the United States: a Spatial Modeling Approach. *Geographic Information Sciences*, Vol. 12 (2), p. 53–63.

⁴² Xierali, I. M., & Liu, L. (2006), Explaining foreign diplomatic presence in the U.S. with spatial models: a liberal spatial perspective. *GeoJournal*, Vol. 67(1), p. 85–101.

⁴³ Кучабський, В. (2015), *Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках*; пер. з нім. Т. Лісної, Львів, с. 324.

⁴⁴ Там само, с. 391.

⁴⁵ Цепенда, І. (2019), Дипломатія ЗУНР. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 2 (З–О). Івано-Франківськ, с. 545–550.

⁴⁶ Тичка, Г.-М. (2020), Представництва Західно-Української Народної Республіки в м. Париж. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 3 (П–С). Івано-Франківськ, с. 240–241; Цепенда, І. (2020), Представництво Західно-Української Народної Республіки в м. Берлін. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 3 (П–С). Івано-Франківськ, с. 241; Цепенда, І. (2020), Представництво Західно-Української Народної Республіки в м. Прага. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 3 (П–С). Івано-Франківськ, с. 241–243.

⁴⁷ (упор.) Карпенко, О. (2009), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах Т. 5, Кн. 1. Івано-Франківськ, с. 802–804, док. № 183; с. 850–855, док. № 192; с. 864–867, док. № 196; с. 874–875, док. 199; с. 876–880, док. № 200; с. 888–892, док. № 205; (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах Т. 5, Кн. 2. Івано-Франківськ, с. 12–13, док. № 5.

⁴⁸ (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2. Івано-Франківськ, с. 102–108, док. № 38; с. 125–128, док. № 50; с. 134, док. № 53; с. 135–138, док. № 54; с. 141–143, док. № 56; с. 168–173, док. № 69; с. 232–234, док. № 90; с. 242–244, док. № 95; с. 294–297, док. № 107; с. 382–386, док. № 120; с. 491–498, док. № 141; с. 599, док. № 173; с. 830, док. № 245; с. 831–832, док. № 246; с. 837–842, док. № 251; (упор.) Карпенко, О. (2013), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 3, Івано-Франківськ, с. 382, док. № 79; с. 470–480, док. № 117; с. 673, док. № 170.

⁴⁹ (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ, с. 109–111, док. № 39; с. 121–122, док. № 48; с. 144–146, док. № 57; с. 186–188, док. № 75; с. 195–196, док. № 78; с. 235, док. № 91; с. 401–402, док. № 125; с. 478, док. № 137; с. 528–530, док. № 148; с. 698, док. № 196.

ва у Лозанні⁵⁵; діяльність окремих представників уряду ЗУНР в Будапешті⁵⁶, Женеві⁵⁷, Вінніпегу⁵⁸, а також у Бразилії⁵⁹.

Як стверджував Кость Левицький про специфіку дипломатичної діяльності ЗУНР у 1918–1923 рр., «Ціллю дипломатичної акції уряду З.У.Н.Р. для закордонних справ на міжнародній арені було змагання: добути визнання державної незалежності З.У.Н.Р. Завданням представництв в Америці, Канаді і Бразилії, крім цього, було ще й зорганізувати нашу тамошню еміграцію для матеріальної піддержки уряду З.У.Н.Р. на ведення ним дипломатичної акції і пресової пропаганди закордоном, та на підмоги краєві»⁶⁰.

Чи можливо сьогодні точно підрахувати кількість західноукраїнських дипломатів, які репрезентували ЗУНР поза її кордонами: у 1918–1919 рр. і, фактично, в реаліях «держави на вигнанні», у 1919–1923 рр.? Вочевидь, що ні, адже відомости про їх кількість є надто загальними і вимагають документальної перевірки. Не надто переконують й спогади безпосередніх учасників досліджуваних нами подій.

Як бачимо з табл. 2, чисельність диппредставників у обраних для аналізу К. Левицьким країнах, ніколи не перевищувала однієї людини (за винятком Канади; інколи одна і та ж особа репрезентувала ЗУНР в кількох країнах – Великій Британії і Франції).

А тому модель гравітації у випадку ЗУНР і її дипломатії не матиме досі зрозумілої відповіді про можливості моделювання міжнародного балансу сил цієї української держави. Хоча вже й тепер зрозуміло, що найбільшу «притягальну» силу мали саме європейські столиці – насамперед, Прага, а за нею ще кілька з них – на континенті (Берлін, Варшава, Відень, Рим, Париж) і на острові (Лондон), хоча диппредставництва саме у цих країнах повоєнної Європи часто-густо потрапляли у «статусні» пастки новоствореної системи міжнародних відносин. Додаймо сюди й неможливість сьогодні визначити ВВП ЗУНР, який в сучасній теорії міжнародних відносин, згідно із теорією І. М. Ксіералі та Л. Лю, є найважливішим предикатом – чим більший ВВП країни (інколи за основу можуть брати й видатки на озброєння), яка висилає своїх диппредставників, тим більшою буде її дипмісія.

Натомість можна припустити, що модель гравітації у випадку дипломатії ЗУНР, зокрема у період її еміграційної доби, може лише почасти свідчити про певний культурний і/або ідеологічний вплив на баланс міжнародних відносин. І не у вимірі тогочасного світу (особливо Американ-

⁵⁰ (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ, с. 726–727, док. № 206; с. 778–780, док. № 226.

⁵¹ Там само, с. 123–125, док. № 49; с. 138–140, док. № 55; с. 184–185, док. № 74; с. 222–223, док. № 86; с. 842–845, док. № 252.

⁵² (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ, с. 400–401, док. 124; с. 404–405, док. № 128; с. 542, док. № 154; (упор.) Карпенко, О. (2013), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 3, Івано-Франківськ, с. 369–370, док. № 73.

⁵³ (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ, с. 403–404, док. № 127; с. 628–629, док. № 181; с. 630–631, док. № 182; с. 632–633, док. № 183; с. 847–854, док. № 254; с. 854–858, док. № 255; (упор.) Карпенко, О. (2013), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 3, Івано-Франківськ, с. 52–53, док. № 12.

⁵⁴ (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ, с. 673–674, док. № 189; с. 711–712, док. № 200; (упор.) Карпенко, О. (2013), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 3, Івано-Франківськ, с. 27–28, док. № 5; с. 53–60, док. № 13; с. 69–70, док. № 18; с. 71–72, док. № 19; с. 77–84, док. № 23; с. 351–355, док. № 68; с. 383–386, док. № 80.

⁵⁵ (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ, с. 250–253, док. № 98.

⁵⁶ Там само, с. 147–154, док. 58; с. 189–192, док. № 76.

⁵⁷ Там само, с. 301–302, док. № 110.

⁵⁸ Там само, с. 565, док. № 162.

⁵⁹ (упор.) Карпенко, О. (2013), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 3, Івано-Франківськ, с. 358–368, док. № 71.

⁶⁰ Левицький, К. (1938), *Дипломатична діяльність З.У.Н.Р. (1918–1923) Літопис Червоної Калини*. Львів, ч. 11. С. 3.

Таблиця 2

Дипломатичний персонал ЗУНР (делегації, представництва, місії) у 1918–1923 рр.
(за К. Левицьким⁶¹; без урахування членів делегацій на мирні конференції
у Парижі, Ризі, Генуї, Ліги Націй у Женеві)

Місто або країна	Дипломатичний представник (у хронологічній послідовності)	Примітка
Лондон	Не вказаний	
Париж	Не вказаний	<i>Той самий, що й у Лондоні</i>
Відень	Микола Василько, Володимир Сінгалевич	
Берлін	Микола Василько, Роман Смаль-Стоцький, Євген Левицький, Ярослав Біберович	
Будапешт	Ярослав Біберович	
Київ	Гриць Микитей	<i>До часу Злуки УНР і ЗУНР</i>
Прага	Степан Смаль-Стоцький	
Білгород	Гриць Микитей	<i>Упродовж 1.09.1919 – травня 1920 рр.</i>
Рим	Олександр Колесса, Володимир Бандрівський, [Енріко] Інсабато	
США	Лонгин Цегельський, Лука Мишуга	
Канада	Осип Назарук, Іван Боберський	<i>Працювали одночасно</i>
Бразилія	Петро Карманський	

ського континенту), а виключно європейського континенту з чималою поправкою на його центрально-східний регіон. Відтак «гравітаційне поле» ЗУНР знаходилося саме у повоєнній Європі. Тому невтішим й нині є висновок Олексі Кузьми: «Міжнародна кон'юнктура для справи національного самовизначення була взагалі несприятлива. При післявоєнній парцеляції Європи призначено їх заздалегідь на добичу для держав, що належали до групи переможців або з їх ласки повстали. [...] Тому західно-українська державність могла рахувати тільки на власні сили (курсив мій. – І. М.) [...]»⁶².

Натомість у системі міжнародних відносин стратифікація, яка є свідченням нерівномірного поділу засобів і можливостей, зазвичай, вважається формою соціальної стратифікації. Зокрема, коли йдеться про різноманіття критеріїв: заможности, освіти, влади, престижу. Все це відповідає теорії Макса Вебера, згідно із якою соціальна стратифікація залежатиме від джерел влади – капіталу, честі і авторитету. Саме з огляду на ці основоположні Веберівські критерії, британський науковець Едвард Кін виснував, що на стратифікацію системи міжнародних відносин впливають: 1) сила як матеріальне підґрунтя існування держави; 2) статус або престиж держави на міжнародній арені; 3) авторитет держави. Кожен із цієї тріади чинників є важливим для міжнародної «дистрибуції» сили держави⁶³.

Зосібна альтернативний підхід Е. Кіна щодо загального балансу міжнародної стратифікації полягає у розмежуванні «статусних» і «класових» суспільств. На підставі аналізу класифікацій держав у XVI, XVII та XVIII сторіччях, вчений запропонував три важливі висновки. По-перше, у XVIII ст. європейці розмірковували про позицію держав у категоріях різних ступенів честі і титулів. По-друге, сила держави залежала від престижу династичних домів та їх дворів. По-третє, упродовж XV – початку XVI ст. конкуренція за престиж держави стала загальновідомою. Відтак систему міжнародних відносин він описав у категоріях поступових змін: від ієрархії,

⁶¹ Левицький, К. (1938), Вказ. пр., с. 3–4.

⁶² Кузьма, О. (1960), *Листопадові дні 1918 р. Із шкідцями*. Друге вид. Нью-Йорк, с. 434.

⁶³ Keene, E. (2013), Social Status, Social Closure and the Idea of Europe as a 'Normative Power'. *European Journal of International Relations*. Vol. 19, No. 4. P. 939–956.

через лад, який ґрунтується на статусі, до системи великих держав як домінуючої осі стратифікації. Саме вона й свідчить, на його думку, про пересування від поділу на підставі авторитету, через поділ на підставі престижу, до поділу на підставі сили держави⁶⁴.

То до якого ж суспільства належала ЗУНР, держава на постімперському просторі, – статусного чи класового? І що було у ній визначальним: а) честь і титули; б) престиж династичного дому з його двором; в) конкуренція за престиж держави? Відповіді на ці, погодьмося, почасти провокативні питання можуть бути дражливими для традиційної історіографії, проте їх задання вже само собою свідчатиме про необхідність дискусії щодо синтетичних вимірів потенціалу ЗУНР–ЗОУНР.

Щоб дати більш-менш повну відповідь на ці питання, слід висловити деякі вступні зауваження, обравши за співрозмовника сучасника досліджуваних подій Олексу Кузьму.

Щодо точки а), слід пам'ятати про австрофільство і підданську політичну культуру українців, сформовану на пізньогабсбурзькій Галичині⁶⁵. Зокрема Олекса Кузьма так підводив підсумки власних «листопадових днів 1918 р.»: «[...] керманічі народу топгалися на давніх опортуністичних манівцях, обережні на всі боки, раді більше вдовольнитись окрухами. Вони управляли подвійну гру, іншу в краю та іншу у Відні. В краю ухвалювали незалежну українську державу, а у Відні вдовольнялися переминою Сх. Галичини в окрему адміністраційну одиницю в дальшому складі австрійської держави, вірячи до останньої хвилини, що Антанта хоче зберігти давню Австрію»⁶⁶.

Щодо точки б), зауважмо, що О. Кузьма міг би відповісти такими рядками: «Коли завалилась Австрія, наші “революціонери” почали трівожно орієнтуватись на Антанту. Вчорашня марка “тірольців Сходу” була для них компромітуючою і вони всіма способами стали відпекуватися всього, що моглоб заносити австрійським духом і пошкодити українській справі на майбутньому мировому конгресі»⁶⁷. Додаймо сюди й виразне «прощання з віденством», що його сповідували не лише тогочасні українські політики⁶⁸, однак означало це, не більше і не менше, постулювання австролялізму як «тактики очікування» «своїми» і «чужими» західноукраїнської етнополітичної сфери кінця XIX – початку XX ст.⁶⁹.

Щодо точки в), відповідь О. Кузьми могла б бути такою: «[...] серед політичної атмосфери, в якій жило досі українське громадянство, пляном якоїсь революційної боротьби за волю своєї нації ніхто навіть теоретично не займався. [...] Не було кому повести як слід революційної пропаганди, не було популярних кличів, що видвигалиб реальні інтереси народних мас і закликали до напруженого готування боєвих сил і не було врешті фанатиків, що силою своєю індивідуальності потягнулиб за собою маси. Великі історичні дні застали у нас малих людей, що хотіли творити державу мирним, бюрократичним способом, часто самі не вірячи в успіх своєї роботи»⁷⁰. З-поміж усього іншого ця обставина й дала нагоду говорити про «зоосад революції», символічний політичний звіринець на Галичині у 1918–1919 рр.⁷¹

Особливості західноукраїнської етнополітичної сфери кінця XIX – початку XX ст., охарактеризовані мною у кількох авторських монографіях за їхніми метафоричними назвами *Жити і давати жити іншим* (2008), *Разом, але майже окремо* (2010), *Інші свої* (2012) засвідчують інституціоналізацію і функціонування на імперському просторі, а на постімперському – й поготів, історично складеної стратифікації. Саме вона й стала «спадщиною», яку отримала, сама того не бажаючи, ЗУНР з офіційного Відня. Відтак, навіть за умови всіх негараздів перебування у скла-

⁶⁴ Keene, E. (2013), *The Naming of Powers. Cooperation & Conflict*. Vol. 48, No. 2, p. 268–282.

⁶⁵ Монолатій, І. (2020), *Зоосад революції. Західноукраїнська державність 1918–1923 років і теорії випадковостей XX – початку XXI сторіч*. Івано-Франківськ, с. 121–144.

⁶⁶ Кузьма, О. (1960), вказ. пр., с. 433.

⁶⁷ Там само.

⁶⁸ Монолатій, І. (2008), «Прощання з віденством»: кінець Дунайської монархії і проголошення ЗУНР, *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, вип. 18, Львів, с. 30–38.

⁶⁹ Монолатій, І. (2008), Австролялізм як «тактика очікування» етнонаціональних спільнот західноукраїнського регіону. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, вип. 41, Київ, с. 156–166.

⁷⁰ Кузьма, О. (1960), вказ. пр., с. 437.

⁷¹ Див.: Монолатій, І. (2020), вказ. пр., с. 114–234.

ді фактичної федерації націй під скіпетром Габсбургів, стратифіковане західноукраїнське суспільство назагал було, вочевидь, статусним.

А що визначальним фактором, що вплинув на характер етнополітичної поведінки етнонацій під час краху Габсбурзької монархії (як, до речі, й імперії Романових), була наявність/відсутність претензій на здобуття дефіцитних ресурсів, то уже на постімперському просторі «інші свої» беззастережно обстоювали власні інтереси при одночасному нехтуванні прагнень «чужих». Це, а також неготовність до поступок на їхню користь, нехтування «вони»-переживаннями, якщо не відсутність, то принаймні мінімалізм емпатії призвели до звуження імовірних платформ для конструктивної співпраці як між рівно-, так і різностатусними групами, законсервували атмосферу «ми»- й «вони»-відчуження. Саме тому міжгруповий інтеракціонізм на Галичині у повоєнний (міжвоєнний) період розуміють не так у контексті співпраці «своїх» і «чужих», врегулювання їхніх суперечностей, як у дискурсі їхньої конкуренції й участі в конфліктах⁷².

Хай там як, але статусність у нашому випадку використання моделі стратифікації, не виключає й паралельного існування класового суспільства. І не йдеться тут лише про фактичні поділи українського проводу на Галичині у 1918–1919 рр.⁷³ Адже, по суті, західноукраїнська державність 1918–1919 рр. (якщо мова про її політико-географічні межі) й еміграційна державність «на вигнанні» 1919–1923 рр., це державність національна за формою, але соціалістична за суттю. Досі лише неуважний дослідник досі не помітив антиклерикальної риторики у діяльності УНРади, її позицію у питанні аграрної реформи (яку так і не здійснили), приречені на трудності державно-церковні взаємини, питання приватної власності і т. д.

Додаймо ще й ту обставину, що у міру того, як зовнішньополітичне становище ЗУНР погіршувалося, у тогочасному публічному дискурсі з'являлися більшовицькі штампи «трудящі маси», «ненависна шляхта», «пролетарська революція» тощо⁷⁴, а також теза, що «буржуазія тільки нам засліплює вічі шовінізмом, а сама однаково гнітить пролетарів усіх націй...»⁷⁵. Витоки такої класової риторики слід шукати ще у листопаді 1918 р., коли Всеросійський центральний виконавчий комітет, Рада Народних комісарів і Московська рада зверталися до «трудящого народу Австро-Угорської держави»⁷⁶.

Яким же, нарешті, міг бути престиж ЗУНР як держави на міжнародній арені, якщо таким взагалі був? Про нього, як довідуємося з тогочасних дипломатичних документів, просто не йшлося. Зокрема голова дипмісії у Празі Степан Смаль-Стоцький 16 серпня 1920 р. зазначав: «Коли нам ходить дійсно о працю і о її успіх, а не о престиж, не о славу проблематичної вартості (тут і далі писемівка моя. – І. М.), що ось то ми маємо в Празі свою місію, то врешті могло б і далі, бодай ще на той час, доки справа нашої області при всяких мирових переговорах не стане яснійша, *лишити ся тут так, як було доси*, т[о]. зн[ачить]. так, що я тут є одним представником ЗУНР без всяких канцелярій [...]»⁷⁷.

Не можна зробити вагомого висновку з цього короткого пояснення, однак зрозуміло, що, фактично, про престиж ЗУНР в еміграційних умовах радше не йшлося: важливим свідченням «статусу» цієї держави був вже сам факт наявності її диппредставництва з досить обмеженим штатом у кількох країнах Європи і Америки. Їхня справжня роль у тогочасній міжнародній політиці ускладнювалась ще й тим, що, як згадував Михайло Лозинський про ПМК, «[...] делега-

⁷² Див.: Гон, М. (2006), *Особливості міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період*. Рівне, с. 218–278.

⁷³ Див.: Павлишин, О. (2000), Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 рр. *Україна модерна*, ч. 4/5, с. 187–245.

⁷⁴ (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ, с. 736, 727, док. № 208; (упор.) Карпенко, О. (2013), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 3, Івано-Франківськ, с. 389, док. № 84.

⁷⁵ (упор.) Карпенко, О. (2005), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 3, кн. 1, Івано-Франківськ, с. 253, док. № 133.

⁷⁶ (упор.) Карпенко, О. (2001), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 1, Івано-Франківськ, с. 331–333, док. № 168.

⁷⁷ (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ, с. 107, док. № 38.

ції [...] уважала Мировою Конференція не дипломатичними заступництвами держав в розумінню міжнародного права, а політичними комітетами, що заступають інтереси територій і народів, яких державне положення не є вяснене. Сі делегації містилися в приватних поміщеннях, які самі собі повинали, мали свободу рухів, але не мали привілеїв дипломатичних заступництв»⁷⁸.

Відтак, з огляду на розуміння сутності моделі стратифікації, зокрема спроб визначення статусу або престижу держави, наприклад, ЗУНР на міжнародній арені, досить продуктивним вбачається частина III ухвали Ради Державних Секретарів Західної Области УНР від 30 березня 1919 р.: «Аж до дефінітивного об'єднання обох частин України на Загально-Українських Установчих Зборах подвійність дипломатичного представництва обох сих частин за границею допускається на стільки, на скільки сього вимагають спеціальні інтереси сеї чи іншої частини, і там, де се дійсно потрібне (прим. в державах утворених на території бувшої австро-угорської монархії); по-за тим діяльність українських дипломатичних тіл обнімає цілість української справи, а існуючі паралельні дипломатичні представництва працюють в тіснім контакті і роблять спільні виступи в справах дотикаючих цілої об'єднаної України»⁷⁹.

На підставі цього констатуємо, що престиж ЗУНР, зонайменше, з березня 1919 р. вбачався єдиним і спільним інтересом об'єднаної УНР. Тому-то зацитований уривок документа свідчить про іншу принаду стратифікаційної моделі: здатності системи до саморегуляції і настання стабільності. Адже, як зауважував Е. Кін, у суспільствах з достатнім рівнем стратифікації незможні держави, як правило, будуть агресивними, адже матимуть заслабку мотивацію для змін свого статусу. Вони бажатимуть радикальних змін – доступу до дефіцитних ресурсів, щоб активно впливати на власне міжнародне оточення. Саме тому державність і стала тим дефіцитним ресурсом, якого потребувала ЗУНР. Тому володіння ним могло стати тим ключем, який відчинив би їй двері до тогочасного клубу акторів міжнародної політики.

Насамкінець зауважмо: загальновідомо, що специфіка балансу міжнародних відносин у категоріях рівноваги/нерівноваги або симетрії/асиметрії може залежати від перебігу процесів ескалації/деескалації. Зокрема ескалація може бути своєрідним тестом на реакцію міжнародного оточення чи терпеливості опонента (антагоніста), його здатності до мобілізації своїх матеріальних і духовних цінностей, а також може вважатися «зростаючою» ворожістю у міжнародних конфліктах. Ба більше: у випадку виникнення суперечностей між державами, їм слід вирішити, чи і/або з якою швидкістю будуть загострювати конфлікт, а також визначити чинники, що їх вони використовуватимуть щодо своїх опонентів⁸⁰.

Звісно, що у випадку ЗУНР – держави першого десятиліття ХХ ст. – не йдеться про приклад сучасної *симетричної рівноваги*, за якої сенс ескалації є невеликим, адже обидва суперники мають біль-менш однакові можливості, а ініціювання ескалації вимагатиме значних ресурсів (коштів) з обох сторін. Також не можна було б стверджувати й про приклад *несиметричної рівноваги*: її сенс, вочевидь, збільшується, однак завжди існуватиме «якісна» перевага однієї зі сторін конфлікту, використання якої буде, як правило, проблематичним. За умови *симетричної нерівноваги* сенс ескалації залежатиме від ступеня переваги і/або суперечностей, а тому для слабшої сторони діапазон ескалації було менш корисним. Відтак найлогічнішою (наприклад, щодо уявленої моделі ЗУНР), буде ескалація з точки зору сильнішої сторони, зокрема з огляду на ескалацію озброєння. Вона виступатиме за умов *несиметричної нерівноваги*: слабша сторона переноситиме «важкість» ескалації на ідеологічні та морально-світоглядні проблеми. У публічній риторичній слабшої сторони конфлікту мова йтиме про «кривду», «несправедливість», «брутальність» тощо⁸¹.

Зауважмо, що саме такі акценти можна віднайти в огромих публікаціях з історії ЗУНР, особливо щодо «пам'ятання» про польсько-українську війну 1918–1919 рр. Поодиноким прикладом, який міститься у «зовнішньополітичних» документах – протест українського студентського товариства «Січ» у Відні у листопаді 1919 р. із таким підсумком: «В кінці звертаємося до всіх, кому

⁷⁸ Лозинський, М. (1922), вказ. пр., с. 113.

⁷⁹ Там само, с. 73.

⁸⁰ Leng, R. J. (2004), Escalation Competing Perspectives and Empirical Evidence. *International Studies Review*. Vol. 6, No. 4, p. 51–64; Carlson, L. J. (1995), The Theory of Escalation and International Conflict. *The Journal of Conflict Resolution*. Vol. 39, No. 3, p. 511–534.

⁸¹ Kahn, H. (1965), *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. New York, p. 33.

лежить на серцю доля, культура та освіта поневолених народів і запевнення тривалого миру в Європі з горячою проською, приєднати ся до сього протесту і причинитися всіма можливими способами до *направлення кривди* (курсив мій. – І. М.), заподіяної укр[аїнському]. народові»⁸². Щоправда такі і схожі акценти про ескалацію на ідеологічні та морально-світоглядні проблеми, майже усі присутні у матеріалах не активної фази конфлікту, а, сказати б, у його *post*-вимірі.

Натомість важливою, на наш погляд, могла б стати «драбина ескалації», 44 щаблі якої запропонував американський аналітик Герман Кан⁸³. Зокрема у його теорії є шість «порогів», три з яких цілком можна було б використати у досліджуваному хронотопі. Зокрема, це захоплення території; повномасштабна війна; міста як об'єкти бомбардування (звісно, вченому йшлося про ядерну зброю). І саме останній поріг з цієї «трійці» є найцікавішим, з огляду на перебіг польсько-української війни 1918–1919 рр.

Добрим прикладом «бомбардування міст» може бути Львів. Своєрідним висновком про цей «порог» ескалації конфлікту у листопадових 1918 р. боях за це українське місто можуть бути спогади Степана Шухевича: «*Ми бачили, що стрілянина на Львів легкими гарматами і гавбицями не викликає такого ефекту, який відповідав би вартості вистріляної муніції і вложеної енергії* (тут і далі курсив мій. – І. М.). До важких гармат було муніції дуже мало і треба було її щадити на рішаючий мент. Ще менше було муніції до гавбиць. Їх числено тільки на штуки. Хоч муніції до польових гармат ми також не могли марнотратити, і хоча стріли з них роблять в обстрілюванім місті доволі малу матеріальну шкоду, то всеж таки ми могли пожертвувати певну кількість набоїв польової артилерії на Львів. *Справа лежала не в зробленню якоїсь матеріальної шкоди, але у викликуванні депресії в місті*, що мимоволі булаб мусіла вплинути на залогу міста»⁸⁴. Отож, вочевидь, йшлося тут про ще один приклад несиметричної рівноваги. Додаймо сюди й рядки О. Кузьми про ситуацію 21 листопада 1918 р.: «Що сталося з нашою артилерією, ми не знали. Вона мовчала»⁸⁵.

А що ескалація будь-якого конфлікту зрештою мусить закінчитися, настає деескалація – процес зменшення політично-військової напруженості у міжнародних відносинах. Інколи процес деескалації може бути тривалішим у часі, що, між іншим, показує історія ЗУНР в її «еміграційному» варіанті, у 1919–1923 рр., періоді фактичних, безустанних і, погодьмося, безуспішних перемовин на різноманітних міжнародних форумах, найважливішим з яких була ПМК. Відтак можна констатувати, що модель ескалації/деескалації у її «ЗУНР-івському» варіанті вже нате-пер свідчить про те, що ЗУНР у системі координат тогочасних міжнародних відносинах містилася між двома точками – між *абсолютним миром* і *абсолютною війною*.

Висновки. Поняття потенціалу держави досі є незвичним для історичних пошуків та дискурсів і водночас одним з ключових в геополітичному аналізі та в дослідженні міжнародних відносин. В українській геополітичній літературі поєднаність таких складових держави, як розміри території, кількість, розселення та етнокультурний склад населення, природні ресурси й стан економіки, кількість і якість Збройних сил, ефективність державного апарату, прийнято ще називати сукупним геополітичним потенціалом. Використання міждисциплінарних підходів і зокрема – суспільно-географічних та геополітичних є новим у вивченні особливостей західноукраїнської державності 1918–1923 рр. Саме тому зацікавлення, а відповідно – висновки і узагальнення, що їх можна отримати унаслідок вивчення особливостей потенціалу українських державних утворень періоду Української революції 1914–1923 рр., дозволить по-новому інтерпретувати вже «класичні» відомості, факти й події, увиразнити морфологію сили через з'ясування природи політичної влади, можливостей функціонування державного організму, реалізації його стратегічних цілей тощо. Щодо запропонованих у статті спроб використання різних сучасних зарубіжних моделей інтегральної оцінки силового потенціалу держав з використанням різних математичних формул, зауважмо: ефективність застосування цих підходів в історично-географічному аналізі потребує додаткової перевірки, але їхнє використання дало змогу висувати про те, що найбільшим геополітичним потенціалом ЗУНР володіла в листопаді

⁸² (упор.) Карпенко, О. (2009), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, кн. 1, Івано-Франківськ, с. 766, док. № 174.

⁸³ Kahn, H. (1965), вказ. пр., р. 56.

⁸⁴ Шухевич, С. (1929), *Спомини з Українсько-Галицької Армії (1918–1920)*. Частина I. Від листопада 1918 до квітня 1919. Львів, с. 154–155.

⁸⁵ Кузьма, О. (1960), вказ. пр., с. 407.

1918 – червні 1919 рр., а далі через різні об'єктивні та суб'єктивні причини його значення неухильно зменшувалося. Відтак методологія всебічного історико-політологічного дослідження силового потенціалу має усі підстави для її застосування щодо інших держав минулого.

Список джерел

1. Арон, Р. (2000), *Мир і війна між націями*; пер. з фр. В. Шовкун, З. Борисюк, Г. Філіпчук. Київ.
2. Вітенко, М. (2019), Інформаційна війна проти Західно-Української Народної Республіки. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 2 (З–О), Івано-Франківськ, с. 121.
3. Гон, М. (2006), *Особливості міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період*. Рівне.
4. Гольдельман, С. (1921), *Листи жидівського соціал-демократа про Україну. Матеріали до історії українсько-жидівських відносин за час революції*. Відень.
5. *Діяльність УНР 1920–1930 років минулого сторіччя в архівних документах розвідки*, (2019). (Частина I). Київ.
6. Камінський, А. (1977), *До перспектив нашої політики*. Б. м. в.
7. Кугутяк, М., Литвин, М. (2019), Західно-Українська Народна Республіка. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 2 (З–О), Івано-Франківськ, с. 54–64.
8. Кузьма, О. (1960), *Листопадові дні 1918 р. Із шкiцями*. Друге вид. Нью-Йорк.
9. Кучабський, В. (2015), *Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках*; пер. з нім. Т. Лісної, Львів.
10. Левицький, К. (1938), Дипломатична діяльність З.У.Н.Р. (1918–1923) *Літопис Червоної Калини*. Львів, ч. 11, с. 3.
11. Липинський, В. (1954), *Листи до Братів-Хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Писані 1919–1926 р.* Нью – Йорк.
12. Лозинський, М. (1922), *Галичина в рр. 1918–1920*. Відень.
13. М. Ірчан, (1925), *В бурянах. Спомини з громадянської війни на Україні*. Часть друга. Торонто.
14. Монолатій, І. (2008), Австролялізм як «тактика очікування» етнонаціональних спільнот західноукраїнського регіону. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, вип. 41, Київ, с. 156–166.
15. Монолатій, І. (2020), *Зоосад революції. Західноукраїнська державність 1918–1923 років і теорії випадковостей ХХ – початку ХХІ сторіч.* Івано-Франківськ.
16. Монолатій, І. (2019), Потенціал ЗУНР: виміряти не можна моделювати? <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2693-ivan-monolatiy-taksonimiya-sili-potentsiyalu-zakhidnoukrajinskoji-narodnoji-respubliki-5-potentsiyal-zunr-vimiryati-ne-mozhna-modelyuvati> Дата звертання: 28.01.2022 р.
17. Монолатій, І. (2008), «Прощання з віденством»: кінець Дунайської монархії і проголошення ЗУНР, *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, вип. 18, Львів, с. 30–38.
18. Монолатій, І. (2020). *Сила ЗУНР: вибрані питання потенціалу, безпеки і дипломатії держави*, Івано-Франківськ.
19. Монолатій, І., Великочий, В., Лисенко, О. (2021), Територія ЗУНР. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 4 (Т–Я). Івано-Франківськ, с. 36–41.
20. Павлишин, О. (2000), Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 рр. *Україна модерна*, ч. 4/5, с. 187–245.
21. Сміт, Е. Д. (2010), *Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка*; пер. з англ. П. Тарашук. Київ.
22. Тичка, Г.-М. (2020), Представництва Західно-Української Народної Республіки в м. Париж. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 3 (П–С). Івано-Франківськ, с. 240–241.
23. (упор.) Карпенко, О. (2001), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали у 5-ти томах*. Т. 1, Івано-Франківськ.

24. (упор.) Карпенко, О. (2005), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 3, кн. 1, Івано-Франківськ.
25. (упор.) Карпенко, О. (2009), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, кн. 1, Івано-Франківськ.
26. (упор.) Карпенко, О. (2011), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 2, Івано-Франківськ.
27. (упор.) Карпенко, О. (2013), *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 5, Кн. 3, Івано-Франківськ.
28. Цепенда, І. (2019), Дипломатія ЗУНР. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Енциклопедія. Т. 2 (З–О). Івано-Франківськ, с. 545–550.
29. Цепенда, І. (2020), Представництво Західно-Української Народної Республіки в м. Берлін. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Енциклопедія. Т. 3 (П–С). Івано-Франківськ, с. 241.
30. Цепенда, І. (2020), Представництво Західно-Української Народної Республіки в м. Прага. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923*. Енциклопедія. Т. 3 (П–С). Івано-Франківськ, с. 241–243.
31. Чубатий, М. (1987), Державний лад на Західній Області Української Народної Республіки. *У пошуках історичної правди*. Збірник на пошану Миколи Чубатого 1889–1975. Нью-Йорк – Париж – Сидней – Торонто, с. 1–50.
32. Шанковський, Л. (1974), *Українська Галицька Армія. Воєнно-історична студія*. Вінніпег.
33. Шухевич, С. (1929), *Спомини з Українсько-Галицької Армії (1918–1920)*. Частина I. Від листопада 1918 до квітня 1919. Львів.
34. Aslanli, K. (2009), Geopolitical and Human Factor, <https://www.turansam.org/makale.php?id=859> Дата звертання: 28.01.2022 р.
35. Carlson, L. J. (1995), The Theory of Escalation and International Conflict. *The Journal of Conflict Resolution*. Vol. 39, No. 3, p. 511–534.
36. Cline, R. S. (1977), *World Power Assessment 1977. A Calculus of Strategic Drift*. Boulder, Col.
37. Cline, R. S. (1980), *World Power Trends and US Foreign Policy for the 1980s*. Boulder, Col.
38. Davutoğlu, A. (2001), *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin uluslararası komunu*. Istanbul.
39. Fucks, W. (1965), *Formeln zur Macht, Prognosen über Völker*, Wirtschaft, Potentiale. Stuttgart.
40. Fucks, W. (1978), *Mächte von Morgen. Kraftfelder, Tendenzen, Konsequenzen*. Stuttgart.
41. German, F. C. (1960), A Tentative Evaluation of World Power. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 4 (issue 1), p. 138–144.
42. Haynes, K. E., & Fotheringham, A. S. (1985). Gravity and Spatial Interaction Models. Reprint. Edited by Grant Ian Thrall. WVU Research Repository, 2020. <https://researchrepository.wvu.edu/rri-web-book/16/> Дата звертання: 28.01.2022 р.
43. Imam M. Xierali & Lin Liu, (2006), The Effect of Power and Space on Foreign Diplomatic Presence in the United States: a Spatial Modeling Approach. *Geographic Information Sciences*, Vol. 12(2), p. 53–63.
44. Kahn, H. (1965), *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. New York.
45. Keene, E. (2013), Social Status, Social Closure and the Idea of Europe as a 'Normative Power'. *European Journal of International Relations*. Vol. 19, No. 4. P. 939–956.
46. Keene, E. (2013), The Naming of Powers. *Cooperation & Conflict*. Vol. 48, No. 2, p. 268–282.
47. Knorr, K. (1970), *Military Power and Potential*. Lexington, MA.
48. Leng, R. J. (2004), Escalation Competing Perspectives and Empirical Evidence. *International Studies Review*. Vol. 6, No. 4, p. 51–64.
49. Morton R. B. (1999), *Methods and Models. A Guide to the Empirical Analyses of Formal Models in Political Science*. Cambridge.
50. Papp, D. S. (1984), *Contemporary International Relations. Framework for Understanding*. London – New York.
51. Xierali, I. M., & Liu, L. (2006), Explaining foreign diplomatic presence in the U.S. with spatial models: a liberal spatial perspective. *GeoJournal*, Vol. 67(1), p. 85–101.

References

1. Aron, R. (2000), *Myr i viina mizh natsiiamy*; (transl.). V. Shovkun, Z. Borysiuk, H. Filipchuk. Kyiv. [In Ukrainian]
2. Vitenko, M. (2019), Informatsiina viina proty Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliki. *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia*. T. 2 (Z–O), Ivano-Frankivsk, p. 121. [In Ukrainian]
3. Hon, M. (2006), *Osoblyvosti mizhetnichnoi vzaiemodii v konteksti politychnykh protsesiv na zakhidnoukrainskykh zemliakh u mizhvoiennyi period*. Rivne. [In Ukrainian]
4. Goldelman, S. (1921), *Lysty zhydivskoho sotsial-demokrata pro Ukrainu. Materiialy do istorii ukrainsko-zhydivskykh vidnosyn za chas revoliutsii*. Viden. [In Ukrainian]
5. *Diialnist UNR 1920–1930 rokiv mynuloho storichchia v arkhivnykh dokumentakh rozvidky*, (2019). (Chastyna I). Kyiv. [In Ukrainian]
6. Kaminskyi, A. (1977), *Do perspektiv nashoi polityky*. B. m. v. [In Ukrainian]
7. Kuhutiak, M., Lytvyn, M. (2019), *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia*. T. 2 (Z–O), Ivano-Frankivsk, p. 54–64.
8. Kuzma, O. (1960), *Lystopadovi dni 1918 r. Iz shkitsamy*. Druhe vyd. Niu-York. [In Ukrainian]
9. Kuchabskyi, V. (2015), *Zakhidna Ukraina u borotbi z Polshcheiu ta bilshovyzmom u 1918–1923 rokakh*; (transl.). T. Lisna, Lviv. [In Ukrainian]
10. Levytskyi, K. (1938), *Dyplomatychna diialnist Z.U.N.R. (1918–1923) Litopys Chervonoi Kalyny*. Lviv, ch. 11, p. 3. [In Ukrainian]
11. Lypynskyi, V. (1954), *Lysty do Brativ-Khliborobiv. Pro ideiu i organizatsiiu ukrainskoho monarkhizmu. Pysani 1919–1926 r.* Niu – York. [In Ukrainian]
12. Lozynskyi, M. (1922), *Halychyna v rr. 1918–1920*. Viden. [In Ukrainian]
13. M. Irchan, (1925), *V burianakh. Spomyny z hromadianskoi viiny na Ukraini*. Chast druha. Toronto. [In Ukrainian]
14. Monolatii, I. (2008), *Avstroloializm yak «taktyka ochikuvannia» etnonatsionalnykh spilnot zakhidnoukrainskoho rehionu. Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, vyp. 41, Kyiv, p. 156–166. [In Ukrainian]
15. Monolatii, I. (2020), *Zoosad revoliutsii. Zakhidnoukrainska derzhavnist 1918–1923 rokiv i teorii vypadkovostei 20 – pochatku 21 storich*. Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian]
16. Monolatii, I. (2019), *Potentsiial ZUNR: vymiryaty ne mozna modeliuvaty?* [Online] <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2693-ivan-monolatii-taksonimiya-sili-potentsiyalu-zakhidnoukrajinskoji-narodnoji-respubliki-5-potentsiyal-zunr-vimiryati-ne-mozhna-modeliyuvati> (Accessed: 28 January 2022) [In Ukrainian]
17. Monolatii, I. (2008), «Proshchannia z videnstvom»: kinets Dunaiskoi monarkhii i proholoshennia ZUNR, *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, vyp. 18, Lviv, p. 30–38. [In Ukrainian]
18. Monolatii, I. (2020). *Syla ZUNR: vybrani pytannia potentsialu, bezpeky i diplomatii derzhavy*, Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian]
19. Monolatii, I., Velykochyi, V., Lysenko, O. (2021), *Terytoriia ZUNR. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia*. T. 4 (T–Ia). Ivano-Frankivsk, p. 36–41. [In Ukrainian]
20. Pavlyshyn, O. (2000), *Sotsialno-politychnyi portret ukrainskoho provodu Halychyny ta Bukovyny v revoliutsii 1918–1919 rr. Ukraina moderna*, ch. 4/5, p. 187–245. [In Ukrainian]
21. Smit, E. D. (2010), *Kulturni osnovy natsii. Iierarkhiia, zapovit i respublika*; (transl.) P. Tarashchuk. Kyiv. [In Ukrainian]
22. Tychka, H.-M. (2020), *Predstavnytstva Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliki v m. Paryzh. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia*. T. 3 (P–S). Ivano-Frankivsk, p. 240–241. [In Ukrainian]
23. (ed.) Karpenko, O. (2001), *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materiialy u 5-ty tomakh*. T. 1, Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian]
24. (ed.) Karpenko, O. (2005), *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materiialy u 5-ty tomakh*. T. 3, kn. 1, Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian]
25. (ed.) Karpenko, O. (2009), *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materiialy u 5-ty tomakh*. T. 5, kn. 1, Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian]

26. (ed.) Karpenko, O. (2011), *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923*. Dokumenty i materialy u 5-ty tomakh. T. 5, Kn. 2, Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian]
27. (ed.) Karpenko, O. (2013), *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923*. Dokumenty i materialy u 5-ty tomakh. T. 5, Kn. 3, Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian]
28. Tsependa, I. (2019), *Dyplomatiia ZUNR. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia*. T. 2 (Z–O). Ivano-Frankivsk, p. 545–550. [In Ukrainian]
29. Tsependa, I. (2020), *Predstavnytstvo Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky v m. Berlin. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia*. T. 3 (P–S). Ivano-Frankivsk, p. 241. [In Ukrainian]
30. Tsependa, I. (2020), *Predstavnytstvo Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky v m. Praha. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia*. T. 3 (P–S). Ivano-Frankivsk, p. 241–243. [In Ukrainian]
31. Chubatyi, M. (1987), *Derzhavnyi lad na Zakhidnii Oblasty Ukrainskoi Narodnoi Respublyky. U poshukakh istorychnoi pravdy*. Zbirnyk na poshanu Mykoly Chubatoho 1889–1975. Niu-York – Paryzh – Sydnei – Toronto, p. 1–50. [In Ukrainian]
32. Shankovskiy, L. (1974), *Ukrainska Halyska Armiia. Voiенно-istorychna studiia*. Vinnipeg. [In Ukrainian]
33. Shukhevych, S. (1929), *Spomyny z Ukrainsko-Halyskoi Armii (1918–1920)*. Chastyna I. Vid lystopada 1918 do kvitnia 1919. Lviv. [In Ukrainian]
34. Aslanli, K. (2009), *Geopolitical and Human Factor*, <https://www.turansam.org/makale.php?id=859> Дата звертання: 28.01.2022 р.
35. Carlson, L. J. (1995), *The Theory of Escalation and International Conflict. The Journal of Conflict Resolution*. Vol. 39, No. 3, p. 511–534.
36. Cline, R. S. (1977), *World Power Assessment 1977. A Calculus of Strategic Drift*. Boulder, Col.
37. Cline, R. S. (1980), *World Power Trends and US Foreign Policy for the 1980s*. Boulder, Col.
38. Davutoğlu, A. (2001), *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin uluslararası komunu*. Istanbul.
39. Fucks, W. (1965), *Formeln zur Macht, Prognosen über Völker, Wirtschaft, Potentiale*. Stuttgart.
40. Fucks, W. (1978), *Mächte von Morgen. Kraftfelder, Tendenzen, Konsequenzen*. Stuttgart.
41. German, F. C. (1960), *A Tentative Evaluation of World Power. Journal of Conflict Resolution*, Vol. 4 (issue 1), p. 138–144.
42. Haynes, K. E., & Fotheringham, A. S. (1985). *Gravity and Spatial Interaction Models*. Reprint. Edited by Grant Ian Thrall. WVU Research Repository, 2020. <https://researchrepository.wvu.edu/rri-web-book/16/> Дата звертання: 28.01.2022 р.
43. Imam M. Xierali & Lin Liu, (2006), *The Effect of Power and Space on Foreign Diplomatic Presence in the United States: a Spatial Modeling Approach. Geographic Information Sciences*, Vol. 12(2), p. 53–63.
44. Kahn, H. (1965), *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. New York.
45. Keene, E. (2013), *Social Status, Social Closure and the Idea of Europe as a 'Normative Power'*. *European Journal of International Relations*. Vol. 19, No. 4. P. 939–956.
46. Keene, E. (2013), *The Naming of Powers. Cooperation & Conflict*. Vol. 48, No. 2, p. 268–282.
47. Knorr, K. (1970), *Military Power and Potential*. Lexington, MA.
48. Leng, R. J. (2004), *Escalation Competing Perspectives and Empirical Evidence. International Studies Review*. Vol. 6, No. 4, p. 51–64.
49. Morton R. B. (1999), *Methods and Models. A Guide to the Empirical Analyses of Formal Models in Political Science*. Cambridge.
50. Papp, D. S. (1984), *Contemporary International Relations. Framework for Understanding*. London – New York.
51. Xierali, I. M., & Liu, L. (2006), *Explaining foreign diplomatic presence in the U.S. with spatial models: a liberal spatial perspective. GeoJournal*, Vol. 67(1), p. 85–101.